

KULTŪRA

MENAS ✠ LITERATŪRA ✠ MOKSLAS

Nebūti provincija

Politinių partijų programose atskirą vietą užima eilutės apie regionų politiką: jų ekonominę raidą, plėtrą, perspektyvas ir galimybes, sumažinant socialinę atskirtį nuo miestų. Tačiau ką tai reiškia iš tiesų? Kaip tą atskirtį sumažinti? Kaip atskleisti regiono perspektyvas? Kaip provinciją (šito žodžio nemégsta dažnas mažo miestelio ar kaimo gyventojas kaip įžeidžiančio) paversti savitu gyvenimo ir verslo, amato centru?..

Praėjusio amžiaus perversas turėjo didelę įtaką mažų miestelių, regionų centrų ir gyvenviečių raidai ir plėtrai. Holokaustas, tremtis ir priverstinė emigracija išnaikino juose visas buusias verslo ir amato perspektyvas (žydų krautuvėles, dailiųjų amatų dirbtuves, amatininkus). Kaimas buvo paverstas išimtinai tik žemės ūkio gamybos vieta – dideliu kolchozu, kurio funkcionavimas pagrįstas prievartiniu vergų darbu. Tai turėjo lemiamą ir pragaištingą įtaką ne tik pačiai miestelio ir kaimo struktūrai, bet ir žmonių mentalitetui. Pokario metu pradėtas naikinti ir per okupacijos metu praktiškai sunaikintas žmonių ekonominio potencialo suvokimas: ir dabar dar tebegalvojama, kad kaime galima tik arti, akėti ir karves melžti, kad tai – tik agrarinio paveldo tęsinys.

Todėl jau pats laikas imti galvoti kitaip. Juolab kad ir pačios kaimų bendruomenės imasi žygių nebūti provincija – atsikuria amatų centrai, amatas suvokiamas ne tik kaip kultūrinis paveldas, kurį galima tik eksponuoti, bet ir kaip ekonominis veiksnys. Buvę sovietiniai kultūrnamiiai pamažu tampa kultūrinių inovacijų ir industrijų centrais. Pavadinimas gal kiek ir sudėtingas, bet jis tiksliai įvardija tai, ką sąvoka „kultūros namai“ išplaudavo: kad kultūra yra ne tik laisvalaikio praleidimo forma ar oficialiosios ideologijos plakatas, bet ir svarbus šalies ekonominio gyvenimo veiksnys. Todėl regionų atgaivinimui reikia ne tik vietos bendruomenių entuziazmo, tačiau ir konkrečios, detalios valstybės paramos ir strategijos. O kad ji tokia būtų, reikia žinoti, kokį kaimą mes norime matyti – šiuolaikišką, perspektyvų, suteikiantį galimybių jame užaugusiam jaunimui ar užkonservuotą praeityje, agrarinį ir besimaitinantį neaiškiomis iliuzijomis, dar pakurstomomis sąmokslų teorijų ir politikų demagogijos.

Taigi šiuolaikinis kaimas ar miestelis gali būti labai patraukli vieta ir amatui, ir verslui; svarbiausia, kad būtų potencialo, idėjų ir asmenybių. Man, pavyzdžiui, patinka ir jauni miestiečiai, kurie, atsikėlę į Rokiškio pakraštį, ėmėsi gaminti kosmetinius aliejus iš natūralių žaliavų, ir sraigių fermos (pasirodo, tai labai perspektyvus verslas, kuriam atvira realizacija), ir šaltalankių augintojai, eksportuojantys savo produkciją į Europą ir nesiškundžiantys dėl pirkėjų trūkumo. Ar dailieji amatai negali būti tokie pat perspektyvūs, juolab kad jie pagrįsti rankų darbu, o šis juk kur kas labiau vertinamas, nei masinės gamybos produktai?..

Kaip pavyzdį paimkime Lietuvos kalvius – jų dirbiniai neužsiguli rinkoje, o užsakyimų netgi nespėja vykdyti. O kur dar audėjos, puodžiai, pynėjai, siuvinėtojai, papuošalų kūrėjai ir visokių kitokių amatų, kurių net neįtari, kad tokie egzistuoja, atstovai?.. Tai – kūrybinis ir ekonominis regionų potencialas, kurį reikėtų plėtoti ir stiprinti, vienyti, jungti su kitomis kultūrinėmis inovacijomis.

„Provincija“ nebenuskambės kaip žiovulį keliantis žodis, jeigu ji taps įdomios, naudingos idėjos įgyvendinimo vieta. O žmonės, užuot laukę, kol kažkas, nusileidęs sraigtasparniu iš dangaus, duos jiems darbą, patys ką nors sugalvos.

Renata Šerelytė

foto.lt nuotr.

*Vėjas žiedlapius krečia, o greitai, jau greitai
Ir obuolius krės, mes gi lėksim jų vogti
Į tėvo sodą vieną žvaigždėtą
Rugpjūčio naktį.*

*Gilią ir tylią į tėvo sodo
(Savo!), kad tik nesulotų
Koks dantytas šuva ir sarmatos
Tos kad nebūtų.*

*Tėvo nebėr jau seniai šiam pasauly,
Kaip ir senelio. Ir vien tik jau sodas
Kvepia per naktį, o tų obuolėlių
Širdy kaip gruodo.*

Henrikas Algis Čigriejus

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

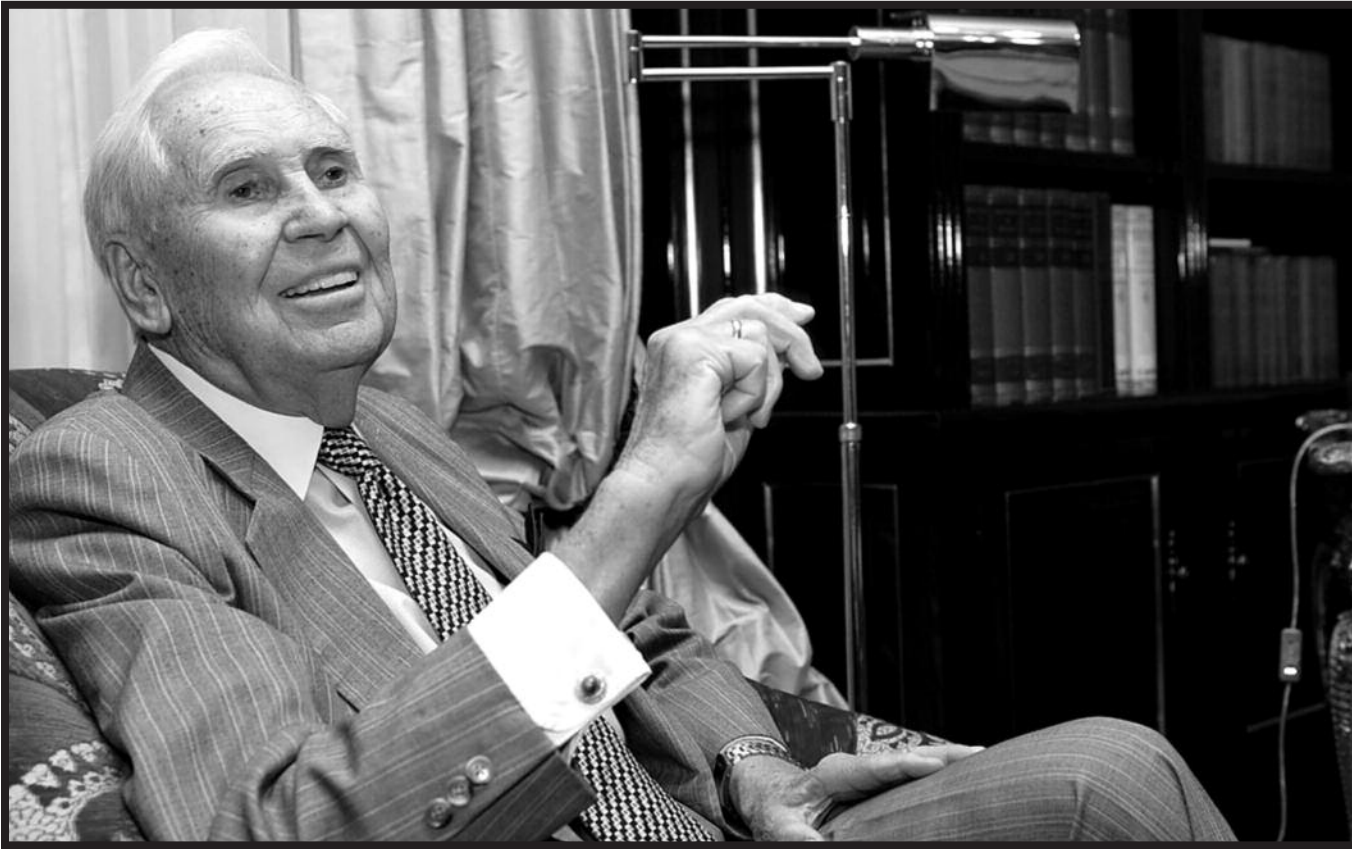
Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2014 metams suteikė 24 000 Lt paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Nebūti provincija • **2-as psl. In memoriam.** Juozas Kazickas – meilė ir ištikimybė • **3-as psl. Violeta Rutkauskienė.** Šventieji rašo mūsų istoriją • **4- as psl. Algis Vaškevičius.** „Idėjų migracijos“ – nuo New Yorko iki Marijampolės • **5-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Kvapnios, ištvėringos, nepakartojamos istorinės rožės • **6-as psl. Virginija Paplauskienė.** Knygos „Antanas Vaičiulaitis. Laiškai“ sutiktuvės/ Signataro Vlado Terlecko knyga • **7-as psl. Renata Šerelytė.** Naujos knygos • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Kun. K. Trimako knygos pristatymas Vilniuje ir Kaune • Algirdui Landsbergiui – 90

Juozas Kazickas – meilė ir ištikimybė

Juozas Kazickas 2006-aisiais

T. Bauro nuotr. iš archyvo

† In memoriam

1918 m. balandžio 16 – 2014 m. liepos 10

Kazickų šeimos saga prasideda nuo Jūratės Kazickaitės prosenelio, 1863 metų sukilimo dalyvio, ištremto į Čiornaja Padina kaimą Saratovo gubernijoje. Tame kaime 1918 metais gimė Jūratės tėvas Juozas Kazickas, kurį, ketverių metų kūdikį, 1922 metais tėvai parsigabeno į Lietuvą, jau tapusią nepriklausoma valstybe.

Praėjus devyniasdešimt šešeriems metams nuo gimimo Čiornaja Padina kaime, Juozas Kazickas mirė irgi toli nuo Lietuvos – JAV, New Yoko priemiestyje, East Hamptone.

Taigi vėl tremtyje, tik jau savanoriškoje, kurioje išgyveno nuo 1944 metų, kai su jauna žmona Aleksandra ir maža dukryte Jūrate (jai buvo tik vieneri metukai) apleido savo kraštą artėjant raudonajam tvanui – antrajai sovietų okupacijai.

Likimas Juozui Kazickui skyrė

Juozas ir Aleksandra Kazickai 1964 m.

„Draugo“ archyvo nuotr.

tik dvidešimt šešerius gyvenimo Lietuvoje metus – vaikystę ir dalį jaunystės. O mylėjo jis Lietuvą visą savo ilgą gyvenimą, iki paskutiniųjų valandų... Lietuva jam buvo svajonių ir troškimų žemė, kaip atsitinka jautrios sielos žmonėms, kuriems negana juos supančio turtingo ir gražaus pasaulio. Jie trokšta idealo, susikurto tais vaikystės ir jaunystės metais, kai aukšti siekiai persmelkia visą žmogaus esybę. Lietuviškos idealą Juozas Kazickas stengėsi perduoti savo dukrai Jūratei, kurią mylėjo ne mažiau už Aleksandrą, kadaise Vilniuje ties Pilies ir Šv. Jono gatvių sankryža sutiktą studentę, vėliau tapusią ištikima gyvenimo palydove. Anapilin iškeliavusią tik trejais metais anksčiau nei jis pats...

Tebūnie šviesus ir aukštas Šiaurės Amerikos dangus, o sveltima žemelė Connecticuto valstijoje tebūnie lengva jiems abiems, palikusiems prasmingus savo pėdsakus laisvę atgavusioje Lietuvoje. Tikėtina, kad jų dukra Jūratė bus tėvų lietuviško darbo tęsėja ir jų patriotinių priesakų vykdytoja.

* * *

Juožą Kazicką minėdami daugelis jį vadina filantropu, mecenatu, gal per mažai žinodami apie jo kitą valstybiškai svarbią veiklą, už kurią nepriklausoma Lietuvos valstybė J. Kazicką apdovanojo aukščiausio laipsnio ordiniais ir kitais žymenimis. Bet mecenatystė buvo jo prigimtyje, nes tūkstančius pavienių prašytojų ir šimtus organizacijų Lietuvoje (jau nekalbu apie rėmimo akcijas pasaulyje) yra parėmęs spindulingasis verslininkas, ekonomikos mokslų daktaras Juozas Kazickas. Jis tą darė taip lengvai, tarsi burtininko lazdele mostelėdamas, su tik jam būdinga geraširdiška šypsena, kuri žmogų, apdovanotą ta šypsena, sušildo ir kilsteli aukštyn (o juk būna atvirksčiai, kai duodama puikuojantis

savo gerumu). J. Kazickas dalijo savo sėkmės karjeros metais sukauptus turtus kaip Dievo jam duotą dovaną. Tik kartą, pokalbio metu, jis man išsitarė, kad Lietuvos prašytojai nemoka naudotis gauta parama: ją išleidžia taip pat lengvai, kaip ir gauna. (Meškerės ir žuvies alegorija lietuviams iš tikrųjų visai netiko ir tikriausiai jau netiks.) „Jūs nemokate taupyti, nespaudžiate cento prie cento...“ – sakė mecenatas. Iš tikrųjų, mielas daktare Juozai, tokie mes buvom savo laisvės aušroje, ir, ko gero, tokie* dar ilgai būsim... deja.

Matydamas, kad prašytojų gretos kosminiu greičiu plečiasi, dr. Kazickas su savo dukra Jūrate įsteigė Kazickų šeimos fondą, kurio filialas buvo Šv. Jono gatvės vidiniame kieme, šalia puikiojo namo-muziejaus (drįstu taip vadinti dėl tame name sukauptų meno vertybių), ir kur buvo galima išvysti ilgiausius sąrašus prašančiųjų ir gaudančiųjų. Jis pradėjo rūpintis tuo, kas Lietuvai buvo svarbu kaip oras, – švietimo sistemos kompiuterizavimu, suprasdamas, kaip reikalingi mokykloms kompiuteriai. Mokykloms buvo siunčiama įranga, ir jos buvo sistemingai kompiuterizuojamos pagal sudarytas programas.

Bet ne filantropija yra svarbiausia Juozo Kazicko veiklos Lietuvoje ašis. Vos paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, jau 1991 metais jis į Lietuvą atvedė dabartinį „Omnitel“ – anuomet pirmąją Baltijos šalyse privataus kapitalo bendrovę „Litcom“, sėkmingai besidarbuojančią ir nepaženktą telekomunikacijų srityje iki šiol. Tais pačiais metais, kai dar gądinanti savo galybe Sovietų Sąjunga paskelbė Lietuvai ekonominę blokadą, J. Kazickas į pasaulio galingųjų tarpą įvedė tuometinę ką tik gimusios nepriklausomos Lietuvos premjerę Kazimierą Prunskienę, atvėręs jai duris pas JAV prezidentą George'ą Bushą (vyresnįjį), tuo pačiu palengvinęs kelius pas Vakarų Europos valdovus. „Gintarinę ledį“ jis lydėjo visur, o tai buvo be galo svarbu iš sovietizmo pančių ištrūkusiam žmogui, neišmanančiam laisvojo pasaulio diplomatijos vingrybių.

J. Kazickas į Lietuvą pritraukė ir kitas stambias JAV įmones, o svarbiausia konsultavo Lietuvos Seimo ir Vyriausybės narius, rengdavo jiems susitikimus su vakariečiais – įvairių bendrovių ir finansinių fondų atstovais. Tai padaryti jam buvo lengva, nes tarp Amerikos, Europos ir Azijos verslininkų jis plaukiojo kaip žuvis vandenyje. Manau, kad verslumo sėkle jam laimėjo tas pats stebuklingas raktelis – mokėjimas bendrauti, dalijant savo nepamirštamą šypseną, išiklausant į pašnekovo ar kompaniono nuomonę ir surandant kompromisus, be kurių neapsieina ne tik verslas, bet ir politika. Kur be pasisukdamas skleidė gyvenimo džiaugsmo ir gerų permainų bacilas, kad žmonės šypsotųsi, tikėdami šviesia savo ir savo tautos pergale. Dr. J. Kazickas mokėjo bendrauti su priešingų pažiūrų žmonėmis, juos suvesti draugėn, kad visi surastų bendrus sąlyčio taškus ir bendrą kalbą. Lietuvą matė ne partijų „daržais“ susiskirsčiusią, o kaip vientisą tautos visetą. Gaila, kad Lietuvoje jis atsitrenkdavo į kietus kaip akmenys pasaulėžiūrinius, o gal ir materialistinius interesus.

Ir vis dėlto net čia jam pavykdavo suderinti iš pirmo žvilgsnio nesuderinamas nuomones. Pavyzdžiui, dėl Valdovų rūmų Vilniuje atstatymo. 2002 metais prie Valdovų rūmų paramos fondo įsteigęs premiją žiniasklaidos atstovams, propaguojantiems šių rūmų atstatymo svarbą, jis padėjo įveikti rūmų atstatymo skeptikų puolimą ir paskatino atstatytojų optimizmą. Premijų įteikimą pavertė švente Katedros aikštėje ir nutildė kai kurių jaunųjų meno žinovų skaudžius užgauliojimus vyresniajai kartai, pasiukojusiai atstatymo darbams.

Įsimintina ir šešiasdešimties metų sutuoktinių su Aleksandra paminėjimo šventė, prasidėjusi kuklioje Šv. Mikalojaus bažnytelėje, kur 1941 m. jiedu susituokė, o pasibaigusi didele puota puošniame, mano jau minėtame Kazickų name Pilies gatvėje, kur aš pirmą kartą savo gyvenime pamačiau tiek daug Vytauto Kasiulio paveikslų ir kitų meno vertybių...

Juozas Kazickas mokėjo kaip vaikas džiaugtis gyvenimu ir jo gražiais dalykais, laikydamas tai mažais Dievo stebuklais, sukurtais, kad sušildytų žmonių širdis. Nepaisant visų turtų, jachtų, lėktuvų ir kitų turtingam žmogui patogiu, bet nebūtinų daiktų, jis buvo paprastas žmogus, gebantis bendrauti ir su kaimo bobulyte, ir su šio pasaulio didžiūnais. Jis mylėjo vandenyną, vėjo pučiamas bures, žemės gėlių kvėpėjimą, medžių ošimą ir tykų pašnekesį vakaro prieblandoje su buvusiais ir esamais bičiuliais. Juk kadaise – po keliolika ar net keliasdešimt metų – priklausė Lietuvos Fondo valdybai, Lietuvos fronto bičiulių „Į laisvę“ fondo tarybai, drauge su kitais išėivijos entuziastais steigė fondus ir premijas, šelpė Lietuvos išsilaisvinimo kovotojus. Vakaro prieblandoje, prie žvakių šviesos ir gero vyno taurės, jie aptardavo ir labai svarbius valstybinius reikalus – dėl mylimos Lietuvos – ir artėjantį gyvenimo saulėlydį, kurį sutiko ramiai, net laukdamas, pasiilgęs savo mylimos Aleksandros, su kuria tikėjosi susitikti Dievo karalijoje... Manykime ir tikėkime, kad taip ir įvyko...

Aldona Žemaitytė-Petrauskienė

Šventieji rašo mūsų istoriją

Violeta Rutkauskienė

Lygiai prieš 5 metus, 2009-ųjų vasarą, minėjome didelį įvykį mūsų šalies istorijoje. Oficialiai jis buvo įvardijamas kaip Lietuvos vardo istoriniuose šaltiniuose paminėjimo tūkstantmetis, tačiau tai, kas toje didelėje šventėje turėjo būti svarbiausia, liko tarsi nepastebėta, nutylėta, o gal daugeliui ir nesuprasta. Daug kam iš viso buvo neaišku, koks tai jubiliejus, ką minėjome, o ką šventėje. Šio įvykio pagrindinis herojus – pats Šv. Brunonas, Lietuvos krikštaitėvis – pačioje šventėje liko beveik ir neminėtas ar bent kiek labiau prisimintas. Dažnas, pagautas šventės virpesių, nesusimąstė nei apie Brunono paliktą auką Lietuvai, nei apie tai, kad šis jubiliejus paženklino ne vien Lietuvos vardo tūkstantmetį, bet ir rašytiniuose šaltiniuose aprašytą Pirmąjį Krikštą Lietuvos žemėje, krikščionybės pradžią Lietuvoje, priartinusią Lietuvą prie Europos, išvedusią Lietuvą iš praeities nežinios į svarbų istorinio vystymosi kelią, atvedusį prie visoje Europoje vykusių procesų, aiškiai parodančių, kad Lietuva nebuvo Europos pakraštys, atsilikusių laukinių kraštų, kaip tai mums bando į galvą įkalti Lenkijos ar net kai kurie Lietuvos istorikai.

Visgi matyti, kad tada pažvelgti į 1009 m. įvykius bandyta paviršutiniškai, giliau neanalizuojant šio įvykio svarbos krašto istorijai, nedrįstant labiau apmąstyti, ieškant tos šventos vietos (o ne nuriedėjusios galvos), kurioje su karaliaus Netimero Krikštu ir su šv. Brunono palikta auka gavome ir pašventintą savo valstybės krikšto vardą **Litua** – Lietuva. Prisimenant prieš 5 m. minėtą svarbią istorinę sukaktį ir toliau nepalieka keistas jausmas, jog dar iki dabar neapčiuopėme tikrosios šio jubiliejaus prasmės ir gal dar silpnai suvokėme, kad daug dar čia ir nepadaryta ir kažkas svarbaus nepasakyta, kad dar neatliktas pagrindinis darbas: Lietuvos žinomoms iki galo taip ir nepaaiškinta, kur tai įvyko, ar tikrai tai įvyko Lietuvoje.

Šv. Anscharijus matė Apuolės apgultį

Kai kurie Lietuvos istorikai šią svarbią tūkstantmetę sukaktį tautai pateikė kaip istorijoje negirdėtą, nežinotą atradimą, sensaciją ir nutylėjo, jog tas jų atradimas senų seniausiai aprašytas kone visose žinomose Lietuvos istorijos vadovėliuose ar kituose istoriniuose veikaluose, iš kurių ir aiškėja, kad vienuolio benediktino Banificijaus – šv. Brunono Kverfurtiečio apsilankymas, skelbiant Evangelijos tiesas Lietuvoje, nors ir nebuvo pirmasis, bet buvo be galo svarbus ir reikšmingas mūsų tautos istorijos įvykis.

Bandymų krikštyti Lietuvos žmones būta gan ankstyvų. Štai ką apie tai rašo dar 1912 m. Vilniaus Katedros klebonas Jan Kurczewski knygoje „Biskupstwo Wilenskie“, pasiremdamas žinomo romantinės krypties istoriko Teodoro Narbuto faktais, kuriuos paliudija ir šių dienų Vakarų šalyse turimi šaltiniai. Anot autoriaus, pirmasis apaštalas, atklydęs į Lietuvos žemes dar vikingų laikais, buvo Šv. An-

Šv. Anscharijus

scharijus (St. Ansgar), Hamburgo ir Bremeno arkivyskupas, sėjęs krikščionybės daigus Šiaurės Europoje ir pramintas „Šiaurės apaštalu“. Jis ne kartą lankėsi Švedijoje bei kituose Europos kraštuose, buvo žinomas ir gerbiamas krikščionių, taip pat ir pagonių karalių. Šešis mėnesius lankydamasis Birkoje pakrikštijo kelis vikingų karalius bei nemažą skaičių švedų. Vėliau, 854 metais, antros misijos į Švediją metu, pakrikštijo karalių Olofą I, su kuriuo dalyvavo žygyje į kuršių žemes, Apuolės bei kitų kuršių karalystės miestų apgultyje (Life of Anskar, the Apostle of the North, 801-865. *Medieval Sourcebook*. New York: Fordham University. Retrieved 2012-07-18.).

Šv. Anscharijaus biografas ir jo draugas arkivyskupas Rimbertas (m. 888 m.) darbe „Šv. Anscharijaus gyvenimas“ (*Vita Sancti Anscharii*) aprašė plėšikiškus danų ir švedų karų žygius į Apuolę, kur stovėjo gerai įtvirtinta kuršių pilis, atpasakojo jų kovas ir derības su kuršiais. Jis pateikia ilgą vikingų karų su kuršiais aprašymą, kuriame kalbama apie kuršių karalystės pavaldumą švedų karaliams bei jų norą būti laisvais ir nepriklausomais bei kuršių pasipriešinimą vikingų valdovams. Ten pat Rimpertas aprašo švedų karaliaus Olofo I žygį į kuršių karalystę ir pasakoja, kad prieš mūšį prie Apuolės vikingų kariai su arkivyskupu Anscharijumi pasimeldę laimėjo mūšį, o kuršiai, sumokėję duoklę auksu ir sidabru, vėl sutiko būti pavaldūs švedų karaliams. Kaip rašo Vilniaus katedros klebonas Jan Kurczewski knygoje „Biskupstwo Wilenskie“, arkivyskupas Anscharijus čia krikštijo kuršius ir Pilteneje/Piltynė

Šv. Brunonas Kverfurtietis

(miestelis vakarų Latvijoje, Ventspilio savivaldybėje, Ventos dešiniajame krante) įkūrė vyskupystę, kurią vėliau po vyskupo mirties 865 m. pagonys sugriovė. Nuo tų įvykių jau praėjo nei daug, nei mažai – tik vienas tūkstantis šimtas šešiasdešimt metų (1160 m.). Tai, žinoma, nebuvo istorikų išgalvotas visos Lietuvos masinis krikštas, bet tie įvykiai vyko mūsų protėvių žemėje, tai vyko Lietuvoje. Įsidėmėti vertėtų, jog kuršių krikštas, nors ir ne maškas, vyko anksčiau nei krikštą priėmė Kijevo Rusia (988 m.) ar Lenkijos karalius Mieška (966 m.). Šie istoriniai įvykiai privalėtų būti akcentuoti ir plačiau atspindėti mūsų istorijoje.

Šv. Adelbertas Magdeburgietis lankė lietuvius

Vilniaus katedros klebono Jano Kurczewskio rašyta istorija toliau mini apie 961 m. pas lietuvius užsukusį imperatoriaus Otono I pasiuntinį, misionierių Adelbertą Magdeburgietį. Tais metais, kaip rašo ir kai kurie kiti šaltiniai, Adelbertas Magdeburgietis kunigaikštienės Olgos kvietimu apaštalauti atvyko į Kijevą. Pati Olga, jau būdama rytų apeigų krikščionė, į Kijevą kvietėsi ir katalikų misionierius. Tačiau Adelberto apaštalavimas rusėnams nepatiko. Čia jis buvo sutiktas bei deramo dėmesio ir pagarbos, todėl ilgai neužsibuvęs išvyko. Pakeliui su Kristaus tiesomis užsuko pas lietuvius, kur nemokėdamas kalbos nieko gero nenuveikęs sugrįžo į Vokietiją.

Užmušėme lenkišką Dievą

Jei ne tragiškas likimas, lietuvius būtų aplenkęs ir šv. Vaitiekus-Adel-

bertas, Pragos vyskupas, šv. Adelberto Magdeburgiečio mokinys. Atlikęs vengrų karalių Gezos ir Stepono krikštus ir baigęs Evangelijos mokslo platinimą Vengrijoje, 977 m. šv. Vaitiekus nuvyko į Lenkiją pas kunigaikštį Boleslovą Narsųjį. Su pastarojo pagalba vyskupas susiruošė į žygį Prūsijon, siekdamas apkrikštyti lietuviamas giminingą pagonių prūsų gentį.

Su kunigaikščio laivu ir trijų dešimčių lenkų kareivių palyda Adelbertas pasiekė Gdanską, kur daugybė svieto sutvino jo pamokslo paklausyti, o supratusieji Dievo žodį krikštijosi, rašo Simanas Daukantas Lietuvos istorijoje. Vėliau, patraukęs tolyn, vyskupas skelbė „Dievo žodį“, kirto šventąsias girias, pasak aprašymų, dėl to patyrė didelį vietinių pasipriešinimą – buvo mušamas, peikiamas, aprėkiamas. Sutikęs tokias nuotaikas ir pasipriešinimą, pasuko Lietuvos link. Pakeliui į Lietuvą, 997 m. balandžio 23 d. netoli Žuvininkų, į rytus nuo Drusens, besiilsinčius misionierius užpuolė pagonys, o vienas jų, vardu Sikas, paleido ietį į vyskupą. Pasak aprašymų, prūsai nukirto Adelberto galvą ir ją nusinešė, šaukdami: „Užmušėme lenkišką Dievą“ (Jan Kurczewski. *Biskupstwo Wilenskie*. Wilno, 1912). Tačiau tarnus paleido sveikus, kurie, sugrįžę namo, apie Vaitiekaus tragišką likimą papasakojo lenkų kunigaikščiui Boleslovui. Šis, pasak istorijos, kankinio kūną išpirkęs, pargabėjęs į Lenkiją ir palaidojęs Gniezno katedroje, o jo atminimui pastatė altorių....

Kur žuvo Šv. Brunonas?

Taip besizvalgant į daug senesnes istorijas, turim sugrįžti prie tos 2009 m. minėtos Lietuvos tūkstantmečio datos, kuri per vyskupo Bonificijaus Kverfurtiečio, vėliau šventojo Brunono 1009 m. auką išgarsino Lietuvos vardą pasaulyje. Nors istorikai, kalbininkai, žurnalistai prieš pat „didįjį“ jubiliejų skubėdami vieną po kitos traukė vis naujesnes ir vis „patikimesnes“ versijas apie tai, kur tasai mūsų istorijai svarbus įvykis – vyskupo Brunono ir jo bendražygių nužudymas – galėjęs nutikti, tačiau iki šiol galutinio atsakymo neturime. Teorijų, kur toji šventa vieta galėjusi būti, pasirodo, esama įvairių ir ne taip jau mažai: nuo Žiezmarų Lietuvoje iki Gižycko Lenkijoje; nuo skalvių gyventų žemių prie Alstros ir Mituvos upių apie Jurbarką iki Naugarduko apylinkių Molčadės krašte; nuo Marijampolės lygumose tekančio upelio iki Rusnės Nemuno deltoje. Ir čia dar ne pabaiga. Ne mažiau skelbtos mokslininkų versijos, įrodinėjant Brunoną žuvus jotvingių, artimų prūsams, žemėje netoli Lietuvos. Kai kas tos vietos dairėsi net Vokietijoje.

Žinomi istorikai prof. akad. E. Gudavičius ir prof. A. Bumblauskas visgi galvoja, kad tai turėjo nutikti Lietuvoje. Kalbininkas prof. akademikas Z. Zinkevičius linkęs manyti šv. Brunoną žuvus jotvingių žemėje netoli Lietuvos ribos, bet ne Lietuvoje. Savo požiūrį ir atskiras teorijas išsakė istorikai ir kalbininkai, neatsilikę žurnalistai. Visai prieš pat jubiliejų spauda išplatino žinią, kad Brunono pėdsakai aptikti Vilkaviškio rajone, prie Piliakalnių piliakalnio. Lenkų tyrinėtojas J. Bieniakas iškėlė hipotezę, anot kurios, šv. Brunonas žuvo Lietuvoje, kažkur netoli upės Strėvos, Kaišiadorių apylinkėse.

„Idėjų migracijos“ – nuo New Yorko iki Marijampolės

Algis Vaškevičius

„Malonny“ – šis žodis visą savaitę buvo nuolat kartojamas Marijampolėje, kai čia vyko simpoziumas „Idėjų migracija“, kurį organizavo Marijampolės architektų bendrija ir ARVI įmonių grupė, o pagrindinis jo kuratorius buvo lietuvių menininkas, gyvenantis ir kuriantis New Yorke Ray Bartkus.

„Malonny“ – tai žodžių Marijampolė, Londonas ir New Yorkas (NY) trumpinys. Būtent iš šių miestų atvykę menininkai visą savaitę Sūduvos sostinėje rengė vakarus, forumus, plenerus, tapę ant pastatų sienų ir tiesiog gerai leido laiką. Tai išties buvo unikalus, dar neregėtos ir naujos tematikos renginys: vakaras su dailininkų grupe „The Bubble Process“, kurią sudaro Sean Higgins iš Clevelando ir Nicholas Rezabek iš New Yorko. Tai ir vakarojimas su dizaineriu iš New Yorko Kacperu Dolatowskiu, ir pasakaita apie miesto įvaizdžio strategiją „Žiūrėk į ma-New Yorko madų namų vadybininkė Ina Bartkus bei labai įdomus vakaras su Londono miesto planavimo specialistu ir architektu, Londono mero patarėju Paulu Campbellu.

Liepos 1-oji pasaulyje minima kaip tarptautinė architektų diena, tad šia proga buvo surengtas parodos „Paralelės. Lietuvos architektūra: trys laikmečiai, trys veidai“ atidarymas. Be to, buvo surengtas tarptautinis architektų ir urbanistikos specialistų simpoziumas „Miestas žmonėms“, kurio metu buvo pristatyta architektų plenero paroda bei vyko jos dalyvių apdovanojimai. Visos savaitės renginius ir darbus vainikavo New Yorko avangardisto Fasto Forwardo muzikinis-kulinarinis performansas „Feeding Frenzy“, kuriame jis sujungė virtuvės ir džiazos muzikos atmosferą.

Garsiausių JAV leidinių iliustratorių, žinomas dailininkas, 50 litų banknoto autorius Ray Bartkus sakė, kad renginio tikslas – skleisti žinią, jog Marijampolė yra kūrybingas, ambicingas ir savo ateitį kuriantis miestas. „Mus labai sužavėjo marijampolėčių svetingumas. Susipažįstame su Lietuva, pailsėsime ir Jūsų miestui sukursime išpūdingų paveikslų ant sienų. O su miesto architektais ir vadovais pabandysime išgeneruoti Marijampolės plėtros idėjų“, – sakė atvykęs R. Bartkus.

Anksčiau ši septynių dizainerių, architektų ir dailininkų grupė atostogas leisdavo Jamaikoje, Honkonge, New Yorke ir kitose išpūdingose vietose, o šįkart jie pasirinko Marijampolę, nes tai pasirodė nauja ir įdomu. Kai kurie jų jau buvo lankęsi Lietuvoje, kiti čia atvyko pirmą kartą.

Tai, kas čia vyko, buvo ir įdomu, ir nauja. Renginiai sudomino daugybę vietos žmonių, ir ne tik architektų ar menininkų. Diskutuoti su svečiais iš didžiųjų pasaulio miestų kasdien rinkosi žmonės, jie ir klausėsi, ir daug ko klausė, smalsus jaunimas menininkams ir padėjo tapyti, ir vertėjavo. Kūrėjai ant Marijampolės namų sienų nutapė keletą paveikslų, taip siekdami pagyvinti aplinką, dailininkams talkino jaunieji miesto menininkai, o išpūdingi kūri-

Gimsta JAV dailininkų grupės „The Bubble Process“ darbas

R. Bartkaus piešti ateiviai primins pasaulio menininkų invaziją į Marijampolę

R. Bartkus įdėjo daug pastangų, kad renginys pavyktų

P. Campbells pasiūlė marijampolėčiams įdomių idėjų, kaip pagyvinti miesto gyvenimą

Garsus rašytojas A. Kurkovas virto kulinaru.

Algio Vaškevičiaus nuotraukos

niai tapo dovanomis marijampolėčiams.

Labai įdomus buvo susitikimas su New Yorko dizaineriu Kacperu Dolatowskiu. Lenkijoje gimęs architektas 21-erių išvyko į Ameriką ir ten padarė stulbinančią karjerą. Rochesterio universitete New Yorke jis studijavo dizainą, 2000-aisiais įkūrė kompaniją „Axon Design“, kuri rūpinasi apšvietimu. Jo sukurti šviestuvai puošia garsiausias mados parduotuves bei restoranus Tokijuje, Dubajuje, New Yorke, Kopenhagoje, kituose miestuose. Daugiau kaip 10 metų jis vadovavo „Tiffani“ juvelyrinių graviūrų skyriui, sukūrė apšvietimą Marc Jacobs parduotuvėms, Ivan-Georges restoranams, Standard viešbučiams.

„Rimti užsakovai šviesos dizainui skiria didžiulį dėmesį ir negaili pinigų, nes puikiai supranta, kad patalpų apšvietimas vaidina didžiulį vaidmenį. Tyrimai rodo, kad mokiniai, sėdintys klasėse prie lango, pasiekia iki 30 procentų geresnius mokymosi rezultatus negu tie, kurie klasėse sėdi tamsiame pasienyje, todėl Amerikos mokyklose mokiniai dažnai keičia sėdėjimo klasėje vietas“, – sakė dizaineris.

Savo pasakojimą jis iliustravo kūrinių nuotraukomis, labai įdomiai pasakojo apie New Yorko apšvietimą, pateikė gerų ir blogų jo pavyzdžių. Marijampolėje K. Dolatowskis apžiūrėjo prieš 90 metų statytą miesto geležinkelio stotį ir pasiūlė idėjų, kaip ją būtų galima įdomiai apšviesti. Jei pavyktų rasti pinigų, naujoji dabar tiesiama „Rail Baltica“ geležinkelio vėžė eitų pro neatpažįstamai pasikeitusią stotį.

Įdomus buvo JAV dailininkų Seano Higginso ir Nicholas Rezabeko pasakojimas apie jų karjerą – tai žinomi plakatų kūrėjai, kuriems Marijampolėje buvo pasiūlyta ištapyti vieną pastato sieną. Tai jie

darė pirmą kartą, nes iki šiol tik kūrė plakatus, bet naujasis darbas menininkus sužavėjo ir sulaukė labai daug teigiamų miestiečių atsiliepimų. Labai spalvingame darbe menininkai įamžino tai, kas, jų nuomone, svarbu lietuviams – krepšinio ir futbolo kamuolius, nupiešė didžiulį skėtį, nes buvo girdėję, kad Lietuva ir lietūs – neatskiriami dalykai, pavaizdavo ir jų taip mėgstamą picą bei žuvį.

R. Bartkaus žmona Ina pasakojo, kaip kuriamas garsių pasaulio mados namų įvaizdis. „Atvažiavau į New Yorką dar prieš Lietuvos Nepriklausomybę. Buvo sunku, nieko nemokėjau, reikėjo kabintis į gyvenimą. New Yorkas diktuoja savo tempą, čia daug kas reglamentuota, apibrėžta. Bet New Yorkas – ir puiki vieta būti, nes jis priima visus, jeigu tik turi idėją ir sugebi įtikinti kitus, kad ta idėja gera“, – sakė mados namų vadovė, dabar jau ir Drexel universiteto dėstytoja I. Bartkus.

Bene labiausiai marijampolėčiams patiko urbanistikos dizainerio Paulo Campbello iš Londono pranešimas. Jis – vienas geriausių Didžiosios Britanijos kraštovaizdžio ir miesto planavimo specialistų, šešerius metus dirbęs Londono mero miesto plėtros komandoje ir vadovavęs keletui išpūdingų projektų. Šį kūrėją R. Bartkus visai atsitiktinai susitiko atostogaudamas Jamaikoje, iš kur kilė dizainerio tėvai.

P. Campbells negailėjo marijampolėčiams patarimų, kaip padaryti miesto erdves dar jaukesnes, kaip į centrinę J. Basanavičiaus aikštę pritraukti kuo daugiau žmonių. Jis nepatingėjo vaikščioti po miestą ir kalbinti vietos žmones, nors, kaip prisipažino, buvo ir tokių, kurie pamatę juodaodį kūrėją iš tolo jį aplenkė.

Savaitės renginius vainikavo nepakartojamas ir daugybės komentarų sulaukęs garsaus New Yorko avangardisto menininko, pasivadinusio Fastu Forwardu, kulinarinis-muzikinis performansas „Feeding Frenzy“. Senajame 80 metų Marijampolės cukraus fabriko sandėlyje susirinkusi kviestiniai svečiai galėjo stebėti, kaip 5 žinomi asmenys (tarp jų – garsioji kulinarijos specialistė Beata Nicholson bei žinomas ukrainiečių rašytojas Andrejus Kurkovas, kurio knygos yra išverstos į 25 pasaulio kalbas) gamino įvairius patiekalus, 5 padavėjai juos dalijo 125 žmonėms, o penki žinomi muzikantai su dainininke Jurga Šeduikyte sukūrė muzikinį foną.

„Man norėjosi sukurti tokią atmosferą, kurioje žmonės gali bendrauti tarpusavyje, nebūtų susikaustę, kaip būna koncertuose. Šių performansų metu smagu matyti, kad jų dalyviai atsipalaiduoja, paklauso geros muzikos, paragauja puikių patiekalų. Esu sukūręs daug performansų, o šis atsirado 1992 metais ir pasirodymas Marijampolėje – penkioliktaasis. Dabar jį rodysime Honkonge“, – pasakojo pakalbintas nuolat besišypsantis Fast Forward.

Neįprasti renginiai Marijampolėje baigėsi, menininkai išvyko, palikę daugybę prisiminimų, įnešę gaivaus oro gurksnį, pasidaliję originaliomis idėjomis. Liko jų tapytos namų sienos, liko R. Bartkaus darbas ant aptriususio pastato miesto centre, kur jis pavaizdavo ateivių koncertą.

„Mes, grupė menininkų iš didelių pasaulio miestų, tą savaitę turbūt atrodėme vietos žmonėms šiek tiek tarsi ateiviai – tad šį išpūdį ir pabandžiau perteikti. Jautėmės čia gerai, ir planuose – nauji susitikimai“, – sakė atsisveikindamas R. Bartkus, kuris išvyko į netoli Prienų esantį Visuomenės harmonizavimo parką – čia jis paruoš išpūdingą instaliaciją Pasaulio lietuvių jaunimo susitikimo proga. □

Kvapnios, ištvermingos, nepakartojamos istorinės rožės

Rožė *Président se Séze*.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Marijos ir Jurgio Šlapelių namo-muziejaus kiemelis pakvipo rožėmis. Nuo gegužės vidurio beveik iki pat Joninių čia galėjau susipažinti su 34 rūšių senovinėmis rožėmis, jų skirtingomis istorijomis ar legendomis, žiedlapiais ir formomis. Panaši paroda tokiu metu eksponuojama ir kitoje Vilniaus vietoje – Šaltinių g. esančiame *Kvapų namų* salone, kuris pakvietė į kvapų naktį per šiuometę Muziejų naktį. Į abi parodas gelės atkeliavo iš privataus uždaro Sibirkos. Kai užsukau į M. ir J. Šlapelių muziejaus kiemelį, vieni žiedai dar tik krovė pumpurus, kiti metė žiedlapius. Sakoma, kuo kvapnesnė rožė, tuo trumpiau žydi. Daugelis jų žydi tik kartą per metus, tačiau atsparios šalčiui, moka prisitaikyti ir labai smarkiai kvepia. Pasak garsaus senųjų rožių tyrinėtojo Grahamo Thomo, jis rūpinasi senosiomis rožėmis ne tam, kad išsaugotų visas senas rožes, bet tam, kad surastų ir išsaugotų geriausias senas rožes. Lietuvos rožininkų draugija savo tinklalapyje taip pat ragina gyventojus pastebėti ir išsaugoti (neleisti nunykti) senosioms Lietuvos sodybių ir kapinių rožėms, kurios, kitaip nei daugelis naujų rožių veislių, nėra praradusios daugelio savybių, padėjusių joms išlikti per ilgus amžius.

Kuo ypatingos istorinės rožės? Amžiumi, istorijomis ir kvapais. Čia rodomos pačios įžymiausios, iš senųjų amžių, iš skirtingų pasaulio kraštų ir šalių. Greta kai kurių rožių yra senųjų dailininkų piešinys su jų pavardėmis ir datomis. Rožes suradę ar išvedę ir išgarsinę sodininkai ar selekcininkai išamžino patys arba rožių vardais įamžino savo mylimas moteris, yra rožių, pavadintų ir dailininkų, poetų, keliautojų vardais ar kokiam nors įvykiui atminti. Taigi kiekviena rožių rūšis turi vardą, išvedimo metus, savo globėją – atradėją. Visų neišvardysiu, paminėsiu keletą jų.

Viena seniausių (išvesta iki 1551 m.) – rožė *York and Lancaster*. Jos žiedai skirtingi – vieni rausvi, kiti balti, o dar kiti turi abi spalvas. Dėl paitaikančio dvispalviškumo ji buvo pavadinta Anglijos Rožių karo pabaigai įamžinti. Nors, manoma, ši veislė daug senesnė ir iki tol turėjo kitą vardą. *Rosa gallica 'Versicolor'* – nežinomos kilmės, pradėta auginti iki 1581 m. Ji yra seniausia žinoma marga rožė.

Pirmą kartą Europoje aprašyta 1583 m. kaip *R. variegata*, o Anglijoje pavadinta *Rosa Mundi* (Pasaulio rožė). *Rosa gallica 'Conditorum'* (dar vadinama vengriška, konditerių arba cukrine rožė) pradėta auginti iki 1560 m. Vengrijoje ji nuo seno buvo naudojama rožių vandeniui bei įvairiems saldumynams (džemams, tortams, uogienėms) gaminti. Manoma, kad atkeliavo iš Mažosios Azijos kartu su Osmanų imperijos konditeriais, o į Nyderlandus ją iš Vengrijos atsivežė botanikas Charles de L'Ecluse.

Prolifera de Redouté pavadinta garsaus rožių dailininko Pierre-Joseph Redouté (1759–1840) garbei, nes jis mėgo piešti šią gėlę, kai jos išsiskleidusiame žiede ima krauti nauji žiedpumpuriai. Išskirtinė skaisčiai raudonų, tarsi permatomų žiedlapių atstovė *Célesté*, manoma, kilusi iš Olandijos, apie 1739 m.), ir jos lapai ypatingi – melsvai pilkšvi. *Rose de Rescht* pavadinta vieno Irano miesto, kuriame buvo auginama aliejaus gamybai apie 1800 metus, vardu. Persų poetas Omaras Chajamas savo *Rubajatuose* jai paskyrė ketureilį „*Vėl rožių pumpurai prasiskleidė nusvirę / Lakštingala linksma jų tyra grožį giria. / Prisėskim po kerai. Juk dar ilgai ilgai / Jie žiedlapius barstys, o mes dūlėsime mirę*“.

Su imperatorienės Žozefinos vardu susijusi rožė *Belle Sans Flatterie* labai populiari buvo 1800 m. Dėl selekcininko ginčijamasi: vieni sako, kad tai prancūzas Godefroy, kiti – kad nežinomas olandas. Dėl vieno nesiginčijama: šią puošnią gėlę rožyne tikrai augino Žozefina. *Ch peau de Napoléon* pasižymi pumpurą supančiais (tarsi sudėtingai iškarpytais) taurėlapiais, kurie primena Napoleono kepurę. Ją atrado botanikas Kirsch prie senų griuvėsių Friūre, Šveicarijoje, išsiuntė į Prancūziją, kur 1828 m. ją visuomenei pristatė Jean Pierre Vibert. *Robert la Diable* pirmą kartą pasirodė paryžiečio augintojo kataloge 1837 m. Manoma, kad pavadinta Giacomo Meyerbeer operos *Robert la Diable*, kurios premjera įvyko Paryžiuje. Žavinga, deja, šiais laikais auginama tik kolekcininkų *William Lobb* atstovaujama Moss (samaninių) rožių grupei. F. Parkman XIX a. pab. rašė, jog „...niekas negali užtemdyti ir varžytis su jomis. Jos yra ir visą laiką bus poezijos ir meno favoritės. Besiskleidžiantys žiedai, pusiau suvynioti į samanotą laišką, per visas kartas išliks kaip grožio ir jaunystės interpretacija“.

Viena iš tamsiausių senovinių rožių *Nuits de Young*, išvesta 1845 m. prancūzų selekcininko Jean Laffay, pavadinta anglų poeto Edvardo Youngo (1681–1765), sukūrusio poemą „Nakties mintys“ garbei, nes tamsi kaip naktis... *Jacques Cartier* pavadinta pirmojo prancūzų keliautojo ir botaniko Jacques Cartier (1491–1557), tyrinėjusio Šiaurės Ameriką, vardu. Juk būtent šis keliautojas iš savo pirmųjų ekspedicijų į Europą atvežė tujos medį, kurį vietiniai indėnai naudojo kaip vaistą skorbutui gydyti. Rožė išvesta 1868 m. Prancūzijoje.

Kur tarpsta rožės? Prieš porą metų grožėjauši Juodkrantės pajūrio kopose žemaūgėmis raukšlėtalapėmis erškėtuogėmis *Rose rugosa*, kurios kartu su pajūriniais pelėzirniu tvirtina ir puošia kopas, jos nokina ir skanias vitaminingas uogas. Kas dar jas auginą, be botanikos sodų ir parkų? Skaičiau, kad viena gerb. Loreta jau septynerius metus prižiūri senovinių (ir ne tik) rožių rožyną Siesikų kai-

Labai populiari XIX a. Lietuvoje rožė *Double White I*

me (sodinukus įsigijo iš to paties Sibirkos rožyno), o kaimynai latviai vasaromis rengia ekskursijas po Rundalės rūmų sodo rožyną, kur jos auga chronologine tvarka: Zubovų sode –1795–1822 m. augintos jų veislės, Šuvalovo sode – 1823–1920 m. augalai, Latvijos rožių sode – latvių išvestos veislės, o viena geltonoji pavadinta „Rundalės pilimi“. Ten dar yra angliškujų rožių sodai prie mažųjų baseinų parko, šiuolaikinių rožių ir mėlynųjų rožių sodai prie sodininko namelio.

Prisiminiau, kad ir mano tėviškėje prie namo aukštyn raizgosi baltų nedidelių rožių krūmas, prazystas birželio mėnesį. O kas trukdo aprupėjusias amžinas Vilniaus sienas uždengti senovinėmis rožių gyvatvorėmis? Gal tuomet sienų darytojams grafitininkams jų spygliukai neleistų laiptoti sienomis? O Vilnius taptų rožių sostine, kaip kadaise Persija. Žinoma, čia tik svajonės, kurioms galbūt lemta pildytis...

Padavimas. Po šios parodos užsukau į netoliese esančią Bernardinų bažnyčią (buvo sekmadienis) ir galbūt neatsitiktinai prie Šv. Didako paveikslų perskaičiau nutikimą, susijusį su rožėmis: „... kartą šv. Didakas paslėpęs po abitu nešė vargšams maistą, paimitą iš vienuolyno virtuvės, tačiau turguje sutiko vienuolyno vyriausiąjį, kuris paklausė, ką jis bando paslėpti. Labai išsigandęs Didakas atsakė, kad neša ... rožes. Vienuolyno vyriausiasis nepatikėjo ir liepė patikrinti, ką slepia vienuolis. Visų nuostabai, po abitu buvo rastos nuostabios didelės rožės“... □

Marijos ir Jurgio Šlapelių namo – muziejaus kiemelis pakvipo rožėmis

Knygos „Antanas Vaičiulaitis. Laiškai” sutiktuvės

Virginija Paplauskienė

Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune birželio 18 dieną buvo pristatyta knyga „Antanas Vaičiulaitis. Laiškai” (2013, išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas). Knygą parengė Ilona Čiužauskaitė, Ernesta Juknytė, Neringa Klišienė. Dailininkas – Rokas Gelazius. Knygos parengimui bei išleidimui lėšas skyrė Lietuvos mokslo taryba.

Knygos „Antanas Vaičiulaitis. Laiškai” sutiktuvėse dalyvavo I. Čiužauskaitė bei N. Klišienė, aktorius Aleksandras Kazanavičius bei birbynininkas Darius Klišys. Lauktomis viešniomis renginyje buvo rašytojo dukros, atvykusios iš Jungtinių Amerikos Valstijų – Danutė Nourse su dukra Valentina, Joana Buivienė bei Aldona DeBold. Iš Vilniaus atvyko Vaičiulaičio dukterėčia Zita Stoškutė-Rimkuvienė, kuri kartu su broliu Juozu rūpinasi A. Vaičiulaičio tėviškės Didžiuosiuose Šelviuose sutvarkymu bei atstatymu.

Antano ir Joanos Vaičiulaičių dukros ypatingai puoselėja savo brangių tėvų atminimą. Kiekvienais metais rašytojo tėviškėje vyksta renginys, kuriame apdovanojami talentingiausi Suvalkijos regiono dailės bei rašytinio žodžio kūrėjai: ir visai jauni, ir vyresnio amžiaus. Premijų mecenatės – rašytojo dukros. Vilniuje, Rašytojų klube, buvo įteikta dešimtoji Antano Vaičiulaičio vardo premija, skirta už geriausią novelę, paskelbtą „Metų” žurnale kas dveji metai. Ji šįmet įteikta Paryžiuje gyvenančiam rašytojui Valdui Papieviui.

Maironio namuose vykęs renginys dar kartą patvirtino, kad A. Vaičiulaičio kūryba yra aktuali ir įdomi šiuolaikiniam skaitytojui. Muziejaus direktorė A. Ruseckaitė, vedusi renginį, kalbino knygos sudarytojas bei atvykusias viešnias. I. Čiužauskaitė apžvelgė kelerių metų knygos parengimo eigą. Naujoje knygoje skelbiami 1236 A. Vaičiulaičio laišakai, rašyti plunksnos broliams, leidėjams, redaktoriams, kultūros bei visuomenės veikėjams, artimiesiems bei draugams. Knygos rengėjos, ieškomamos A. Vaičiulaičio laišku, kreipėsi į įvairias įstaigas Lietuvoje. Minėtinos šios įstaigos: laišakai saugomi Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, maža laišku dalis gauta iš Vilniaus, Klaipėdos bei Vytauto Didžiojo universitetų archyvų. Dar pluoštelis laišku skelbtas iš Panevėžio bibliotekos archyvų, kai kurie laišakai perspausdinti iš įvairių spaudos leidinių bei pluoštą laišku atnešė buvusi „Vagos” redaktorė Donata Linčiuvienė.

Knygos „Antanas Vaičiulaitis. Laiškai” pagrindą sudaro laišakai, saugomi Maironio lietuvių literatūros muziejuje. Daugiau nei 1 000 knygoje skelbtų laišku saugoma įvairių rašytojų rinkiniuose. Didelė dalis šių laišku yra sukaupta ir parvežta šių eilučių autorės. Norėčiau patvirtinti, kad muziejaus fonduose A. Vaičiulaičio rašytų laišku yra gerokai daugiau, nei jų paskelbta knygoje.

N. Klišienė tiek savo kalboje, tiek knygos įvadiniame žodyje teigė, kad „laiškai – tai informacijos šaltinis, atveriantis reikšmingus tarpukario Lietuvos, emigracinio laikotarpio li-

Iš kairės: Ilona Čiužauskaitė, Aldona Ruseckaitė, Danutė Nourse su dukra Valentina, Joana Buivienė, Aldona DeBold ir renginio vedėja Virginija Paplauskienė

teratūrinius, tarpkultūrinius ir socialinio gyvenimo diskursus, drauge liudijant savą, asmeninę patirtį”. Kalbėdama apie laišku atrankos kriterijus, nulėmusius vieno ar kito laiško svarbą, įvardijo darbo grupės siekimą „sutelkti dėmesį į kūrybinį ir intelektualinį A. Vaičiulaičio veiklos pobūdį”. N. Klišienė apibūdino laišku sugrupavimo gaires, juos skirstė „į tris pagrindinius „blokelių”, derinant personalinį ir chronologinį principus. Tai rašytojų ir poetų personalijoms skirtas blokelis, antrasis – literatūrologams, visuomenės veikėjams, trečiasis aprėpia leidėjams rašytus laiškus, o atskirus adresatus jungiančia grandimi tampa paties A. Vaičiulaičio figūra.

Knygos rengėja I. Čiužauskaitė apibūdino darbo grupės tikslą – išsaugoti savitą rašytojo kalbėseną, išlaikyti laišku sintaksę, žodyną. Pristatydama leidinio koncepciją, I. Čiužauskaitė teigė, jog „A. Vaičiulaičio epistolinis masyvas laišku rinktinėje skaidomas į kelis svarbius branduolius, atskleidžiančius svarbiausius gyvenimo ar veiklos etapus, juolab kad pastaruosius savo ruožtu dar geriau reprezentuoja vis nauji literatūrinio lauko komunikacijos dalyviai – adresatai” (psl. 893).

Renginio metu aktorius A. Kazanavičius skaitė ištraukas iš A. Vaičiulaičio laišku. Birbynininkas Darius Klišys atliko keletą muzikinių kūrinių.

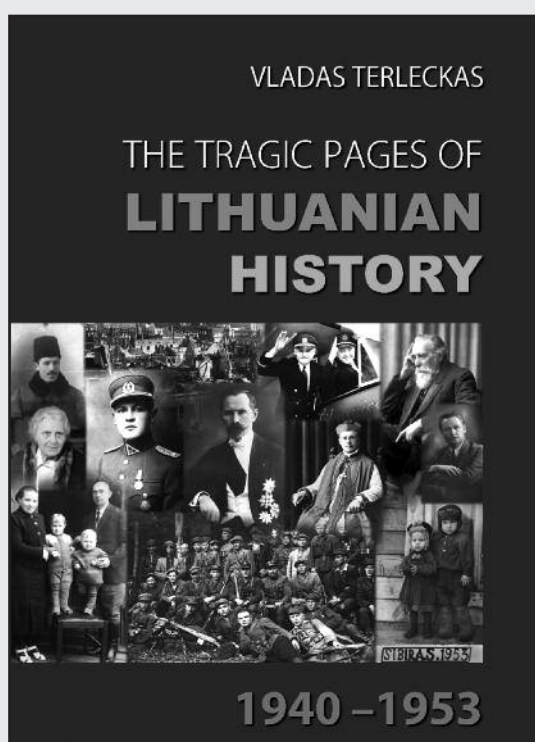
Neatsitiktinai ši knyga pristatyta Maironio muziejuje – čia sukaupti gausiausi išeivių rašytojų rinkiniai. Saugomas ir rašytojo, literatūros kritiko, vertėjo, redaktoriaus, diplomato A. Vaičiulaičio kultūros paveldas. Archyvinė medžiaga tvarkoma, tyrinėjama, eksponuojama, skelbiama. 2006 metais, minint rašytojo šimtmetį, šių eilučių autorė pa-

rengė ir išleido stambų leidinį „Antanas Vaičiulaitis. Archyvai.” Jame nuosekliai ir išsamiai per archyvalijas – nuotraukas, dokumentus, memorialinės bibliotekos knygas, daiktus, ištraukas iš laišku, atsiminimų – buvo pristatyta rašytojo gyvenimo bei kūrybos raida. Archyvinis leidinys buvo iliustruotas rašytojo piešiniais.

Renginio metu šių eilučių autorė pasidalijo mintimis apie laišku suradimo ne tik JAV, bet ir Lietuvoje peripetijas. Nuolat bendraujama su rašytojais bei jų artimaisiais. Medžiaga renkama ir Lietuvoje, vykstama į ekspedicijas. Maironio muziejuje saugoma gerokai daugiau laišku, rašytų A. Vaičiulaičio bei jam. Turiningai įdomūs, informatyvūs laišakai yra rašyti Jonui Aisčiui, Alfonsui Nykai-Niliūnui, Kaziu Bradūnui, K. Ostrauskui, J. Apučiu, P. Jurkui, S. Zbarskui bei kt. Renginio metu prelegentė apžvelgė laiškus, saugomus muziejuje. Naudodamasi proga iš visos širdies dėkoju rašytojams bei jų artimiesiems už archyvinės medžiagos perdavimą Maironio muziejui.

Rašytojo dukros pasidalijo savo mintimis apie tėvą rašytoją, apie jo meilę ir globą. Visos pažymėjo, kad tėvas išmokė matyti ir vertinti grožį. Jos saugo savo Tėvelio įvairioms progoms rašytus laiškus. Tai, anot jų, „brangiausias turtas”. Aldona Vaičiulaitytė papasakojo, kad Tėvelis joms mažoms, o ypač jai kūrė pasakas. Dar daugiau – ji papasakojo, kaip Tėvelis mylėjo jos pirmagimį Justiną-Antanuką. Tą popietę renginio svečiai išgirdo dar daug jautių autentiškų prisiminimų.

Nauja knyga „Antanas Vaičiulaitis. Laiškai” bus įdomi visiems, besidomintiems literatūra bei Lietuvos kultūros istorija. □

Neseniai dienos šviesą išvydo itin svarbi knyga, skirta užsieniečiams, besidomintiems lietuvių tautos genocidu. Signataro Vlado Terlecko knyga „Tragiški Lietuvos istorijos puslapiai 1940–1953”, kuri pasirodė anglų kalba, galima apibūdinti kaip praėjusio šimtmečio Lietuvos valstybės ir jos žmonių naikinimo anatomiją.

Pradėdamas nuo nepriklausomos Lietuvos iškilimo ir suklestėjimo, autorius detalai atskleidžia įvairias fazes bei metodus, kuriais naudojosi XX a. totalitarinės sistemos, įgyvendindamos savo žudikiškus planus. Nepaisant glaustumo, veikalas stebina istoriniu preciziškumu, nuoseklumu ir detalumu. Knygos autorius garsėja ne tik fundamentaliais Lietuvos istorijos tyrimais, bet ir kaip budrus ir nenuilstantis Lietuvos istorijos klastočių demaskuotojas.

Knyga išsiskiria savo užmoju, kurį galima apibūdinti kaip siekį kuo giliau atskleisti lietuvių tautos tragediją. Tai – tikras lietuviškos istoriografijos perlas. Knygos išleidimu rūpinosi dukra Jūratė Terleckaitė, į kurią besidomintys šiuo leidiniu gali kreiptis adresu: jterleckait@yahoo.co.uk □

NAUJOS KNYGOS

Renata Šerelytė

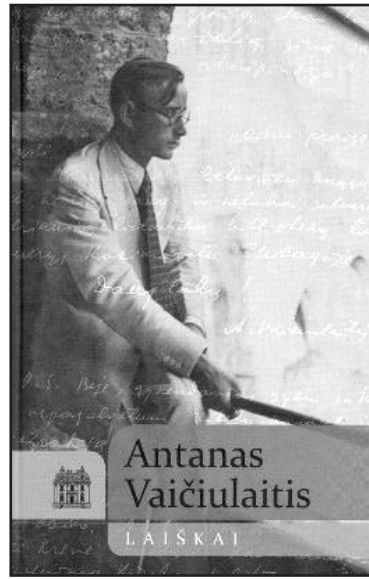
Antanas Vaičiulaitis. Laiškai. – Vilnius, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013

Šią beveik tūkstančio puslapių knygą, kurią sudaro turtingas Antano Vaičiulaičio epistolinis palikimas (ir tai dar ne visas, kaip teigia sudarytoja Neringa Klišienė), išivaizduoti kaip laisvalaikio skaitinius būtų netgi nepadoru, nes ją net išlaikyti rankose sunku. Ji turėtų stūksoti ant stalo kaip monumentas. Be to, ši knyga tikrai skirta ne plačiajam skaitytojų ratui, tam, kuris kokio nors garsaus žmogaus memuarus ar laiškus sieja su jo gyvenimo skandalais ir ieško pikantiškų detalių. Antanas Vaičiulaitis – reto diskretiškumo ir erudicijos žmogus, visą savo gyvenimą kryptingai dirbęs. Diplomatas, rašytojas, redaktorius, rūpestingas šeimos žmogus, geras bičiulis ir draugas. Todėl ši solidi knyga tikrai pravers ne vienam rašytojo gyvenimo ir kūrybos tyrinėtojiui – o tyrinėtojų, pasak knygos sudarytojos, šio rašytojo kūrybai netrūko ir, matyt, netrūks. Jis – vienas iš nedaugelio lietuvių literatūros novelistų, kurio novelės (pavyzdžiui, kad ir „Šiaurietė“) pasižymi itin subtilia žodžio raiška, turtingu koloritu ir taja neapčiuopiama, novelės audinį permelkusia geros europietiškos literatūros dvasia (turint omeny Vaičiulaičio erudiciją, apsiskaitymą ir literatūrinių interesų lauką, tai visai nestebina). Ir sykiu – gausybė lietuvių autorių pavardžių, kurios težinomos bene tik kruopštiems literatūros tyrinėtojams, literatūros istorikams – prie visų jų kūrybos paviešinimo, paskleidimo, redagavimo darbštusis A. Vaičiulaitis pridėjęs savo ranką...

Savaip įdomus ir rašytojo žvilgsnis į istorines pervartas – ypač tragiškuosius okupacijos metus, tremtis, emigraciją, terorą. Žinoma, laiškas – itin asmenišką, jautrus, netgi, sakyčiau, intymus žanras, todėl sunku būtų rasti jame abstrakčiai ar konst-

ruktyviai išreikštas laikmečio charakteristikas. Jam labiau būdinga detalė, emocinė išraiška: viename laiške Vaičiulaitis prisimena pažįstamą Lietuvoje likusią mergaitę „tokiais gražiomis mėlynomis“ akimis ir „šviesiais plaukučiais“, guvia ir grakščia, protingą ir smalsią, ir jam tiesiog širdis verda, kad dabar ją mokys „tie sūns snukiai“ (omeny turi, žinoma, tarybinę švietimo sistemą). Apskritai rašytojui labai skaudėjo širdį dėl to „mokymo“, pasak jo paties, rusinimo nuo pat darželio – būdamas išprusęs žmogus, jis puikiai suprato, kokią didelę įtaką jaunam protui daro ideologinė propaganda, kuri stengiasi ištrinti iš jaunosios kartos sąmonės viską, kas susiję su valstybingumu, istoriniu paveldu, nacionaline kultūra, formuojančia tautos visavertškumo pagrindus. Kita vertus, didelį išpuolį palieka Antano Vaičiulaičio žmogiškasis jautrumas – šiuo atveju vertėtų pacituoti Bitę Vilimaitę: „Tačiau, be parašytų knygų, ten yra ir rašytojo siuntiniai badaujančiam Vydūnui, ir audeklo suknelei atraiža, kurią jis padovanojo rašytojai Unset, kai aplankė ją viename viešbutyje, sėdinčią apsiurusiame krėsele. O kiek žmonių jis išgelbėjo po karo, – tiesiog ištraukė iš žeminančio skurdo, nežinios. Visur ir visada jis buvo taurus, garbingas, elegantiškas“ (Bitė Vilimaitė, „Apaštalai iškeldinami iš Lietuvos?“, „Debesis ant žolės“, p. 290).

Dėsninga, kad ir šiandien Vaičiulaičio vardas susijęs su garbinga tradicija – palaikyti, išlaikyti, sustiprinti lietuvių dvasią, kurios jis neišvaidavo be kultūros. Šiuo atveju – tai lietuviškos novelės prestižo stiprinimas. Kas dveji metai Lietuvoje teikiama Antano Vaičiulaičio vardo premija už geriausią novelistiką, išspausdintą „Metų“ žurnale, ir šią gražią tradiciją ištikimai palaiko A. Vaičiulaičio dukros Aliona, Joana ir Danutė Vaičiulaitytės.

Epistolinis Vaičiulaičio palikimas aprėpia nemenką laiko tarpą – nuo pirmųjų laiškų Motiejui Lukšui 1924 m. iki Justinui Kubiliui parašyto laiško 1990 m. Išties laiškų blokai skirti Jonui Aisčiui, Bernardui Brazdžioniui, Stasiui Santvarui, Kaziiui Bradūnui, Alfonsui Nykai-Niliūnui, Kostui Ostrauskui, Jurgiui Jankei ir kitiems. Iš naujesniųjų – Juozui Apučiiui ir Juozui Grušui, Albertui Zalatoriui, Vytautui Kubiliui. Personalijos suskirstytos į tris dalis: poetus, rašytojus; literatūrologus, visuomenės veikėjus; leidėjus ir redaktorius. Tai, žinoma, puikiai iliustruoja ir paties Antano Vaičiulaičio darbų, interesų, rūpesčių lauką – jis gi-

linosi ne tik į kūrinio savitumą, džiaugdavosi nauju vardu ar kultūros reiškiniu, bet rūpinosi korektūromis, užsakinėjo recenzijas, ieškodavo neatsiliepiancio autoriaus ir pan. Ir, žinoma, niekada nepamiršdavo perduoti linkėjimų „Poniai ir jaunimui“, „Daug gražiausių labų Jums ir poniam“ ir pan.

Kaip rašo sudarytoja N. Klišienė savo išanginiame žodyje, „1985 m. birželio 23-ąją, savo gimtadienio dieną, dienoraštyje A. Vaičiulaitis paliko tokį įrašą: 'Ir dabar, kai aš stovėjau prie Atlanto vandenų, man pro akis prabėgo ta daugybė metų ir lyg kokia sąžinė man kalbėjo: – Ką tu padarei per tuos ilgus metus? Ir man buvo liūdna ir sunku, nes turėjau tarti: – Nieko nepadariau, o būčiau galėjęs. Ir tuose didžiuliuose metų plotuose prieš akis niūškojo tuštuma – ten, kur turėjo stovėti tavo darbai...'“ (N. Klišienė, „Buvai žmogus kaip kiti – ir tiek...“, p.15).

„Nieko nepadariau, o būčiau galėjęs“... Ar taip yra iš tiesų? Juk Vaičiulaičio palikimas byloja ką kita. Tačiau iš dienoraščių eilučių mums kalba idealisto dvasia, kuriai, ką benuveiktų, vis viena būtų per maža. □

Debesis ant žolės.

Lietuvių novelės antologija, 1994–2014.

Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014

Ši novelių antologija išskirtinė ne tik todėl, kad pasirodė po daugiau kaip trisdešimties metų pertraukos (paskutinė lietuvių novelistikos antologija „Žalias laiko vingis“ išėjo 1981 m., leidykla „Vaga“). Antologijoje „Debesis ant žolės“ išspausdintos visų Antano Vaičiulaičio literatūrinės premijos laureatų novelės, skelbtos „Metų“ žurnale nuo 1994 iki 2014 m. Kitas išskirtinumas – novelės lydi laureatų kalbos, pasakytos įteikiant premiją; jas drąsiai galima pavadinti esė. Taigi geras pasiūlymas skaitytojui – vietoj vieno gauni du.

Tiesą pasakius, esė šiandien visiems įprasta – kas tik jų nerašo, kaip ir eilėraščių. Nelabai ir nustebinsi. O kas gi yra novelė šiandien? Skaitytojui, rašytojui, leidėjui?.. Vienišas, izoliuotas, nesuprantamas žanras, kurio prigimtis artima eilėraščiui, vadinasi, jis dar ir nepopuliarumui pasmerktas?..

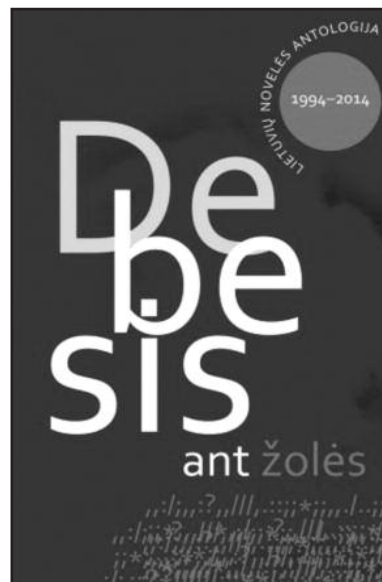
Niekada nepamiršiu vienos leidyklos komercijos skyriaus vadovo veido išraiškos, kai jis tarė žodį „novelė“; joje atsispindėjo toji globėjiška, atlaidi išraiška, kuri atsiranda, kai žiūri į vaiką, pusprotį arba svajotoją, neįvertinantį savo galimybių. Žinoma, toji išraiška nestokoja ir gailėsčio, kuris labai netoli nuo paniekos. Bet man visai dėl to nepikta – greičiau netgi nuostabu, kad toji išraiška taip gerai atitinka vadovo žanro supratimą, kad jis nepainioja šio žanro su romanu ar poema, kas neretai atsitinka, pavyzdžiui, televizijoje. Ir šiuo atveju žodis „novelė“ suveikė kaip saugiklis – kai jį ištaria komercijos skyriaus vadovas, autorius iškart užsičiaupia, nebent būtų puskurtis pustoniams ir niuansams, o juk novelistai paprastai tokie nebūna. (Todėl ir nieko nebesako).

O kadangi, pristatant šią antologiją, ne kartą skambėjo žodžiai apie novelės ir eilėraščio giminystę, prigimtį, panašumą, visiškai natūralu, kad leidėjui reikia apsisaugoti nuo kvailystės, nuo beprotystės,

nuo įkyraus kaip niežai egzistencializmo, kurį šie žanrai ikūnija. Novelė bloga tuo, kad „per greitai pasibaigia“ – tai paprasto skaitytojo žodis, liudijantis, kad vertybė yra tai, ką gali ilgai gromuliuoti ir atrajoti. Kad nemažam skaitytojų ratui žodžio drausmė, sakinio tikslingumas, teksto juvelyrė, kompozicijos principai apskritai neįdomūs, ir sunku būtų dėl to priekaištauti, nes šiuolaikinio skaitytojo skonio kriterijus formuoja ne tik madingos literatūrinės tendencijos, literatūrinis snobizmas, bet tiesiog rinkos pasiūla, kuri pagrįsta pataikavimu vartotojui: išmesti į rinką tai, kas bus garantuotai nupirka ir suvartota. Tai dažniausiai būna pigūs, greitai pagaminami, fabrikiniai dalykai – ne „rankų darbo“.

Taigi novelė literatūrinėje rinkoje figūruoja kaip savotiška prabangos prekė, skirta nedideliame, specifiniam vartotojų kiekiui. Pasitelksiu Danutės Kalinauskaitės žodžius tam pailiuoti: „O prabangą, kaip teigė A. Tocqueville'is, gali sau leisti tik aristokratiškos šalių literatūros, ne demokratiškos, nes demokratiškos skaitytojams reikia lengvų, greitai skaitomų knygų, elementarių formų grožio, kuriuo galia būtų mėgautis tuojau pat, o svarbiausia – būtinai ko nors nauja ir netikėta“ (Danutė Kalinauskaitė, „Kaukliai, peilis, susmulkėjimai“, p. 283).

Kai ėmiau skaityti šios antologijos noveles, išryškėjo jas jungiantys šešėliai, medžiaginės gijos – nelengva juos apibūdinti, pavadinti poetiniais, emociniais, loginiais, struktūriniais ar kitokiais. Romualdo Granausko peteliškės šešėlis siejasi su Valdo Papičio aprašomu ant šakos nutūpusiu kopūstinuku ir per jo šešėlį nuropojusia skruzdė. Dar – su Juozo Apučio drugeliais ant japoniško skečio; juo mergaitė kapinėse dengiasi nuo lietaus. Savaip tai siejasi ir su Petro Dirgėlos novele – lovoje guliniu Ažu-

kalniui, kuris kiaurą dieną spokso į juodą tašką ant sienos, ir Renatos Šerelytės neįvardintu vabzdžiu (o gal ir ne vabzdžiu), ropinėjantiu senos mokytojos akinių stiklais. Reikšmingas čia ir „balkšvas angelas“, šmėstelėjęs veidrodyje (Bitės Vilimaitė, „Ta mergaitė“).

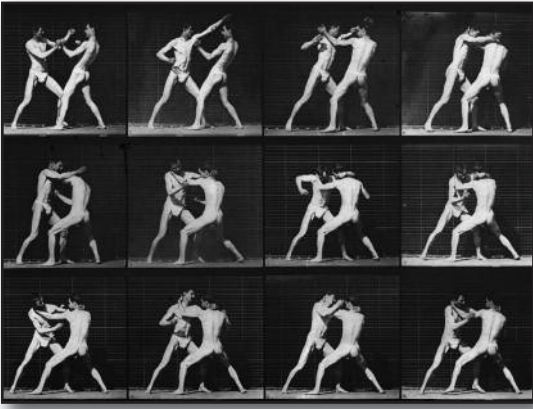
Liūdnas egzistencializmas, kaip jį beneigiamu ar stengtumeisi padaryti linksmesniu. Kąžkas vyksta ir tuo pat metu – nevyksta. („Niekas čia neįvyko“ – dažnas priekaištas novelei). Gal iš tiesų?.. Ką norėjo pasikviesti Rimanto Šavelio novelės veikėjas, padėdamas dvi taureles ir dvi lėkštes, ir nuo ko užsirakino? Ką lyg trapų žvėrelį dėžėje užkala (užrakina ir nuo smalsių akių paslepia) Vido Morkūno novelės herojus ir nuo ko lyg baikštus žvėrelis pabėga Lauros Sintijos Černiauskaitės novelės herojė Elena?..

Pasaulio plokštėjimas neišvengiamai susijęs su paaiškinimais: nesuprantamas dalykas arba turi paaiškinti, arba yra atmetamas. Taigi daug nuostabą keliančių dalykų šiandien lieka už borto. Novelė – ne išimtis. Jeigu ji norėtų (galėtų) prisitaikyti prie laiko ir mados, turėtų tapti žanru, įkvėptai adoruojančiu banalybę, panašiu į sveikinimo koncertų tekstus. Arba eiti į kitą kraštutinumą – tapti labai dinamišku mini romanu. Jo modelį matome Kurto Voneguto romane „Čempionų pusryčiai“ – rašytojas Kilgoras Trautas sugeba sugalvoti intriguojančius siužetus. Jie labai tinka tokiems mini romanams, tačiau... Ištikimas (ir bene vienintelis) Kilgoro Trauto gerbėjas dūsaudamas turi pripažinti, kad siužeto nepakanka: „O, kad jis (Kilgoras Trautas) mokėtų dar ir rašyti“...

Štai čia, ko gero, ir slypi didžiausia paslaptis. Novelę visada – be išimčių – reikia mokėti parašyti...

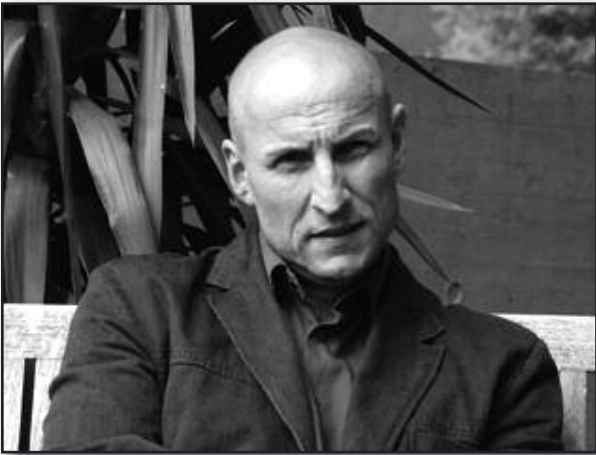
Literatūra ir menas, 2014 liepos 11 d.

Kultūros kronika

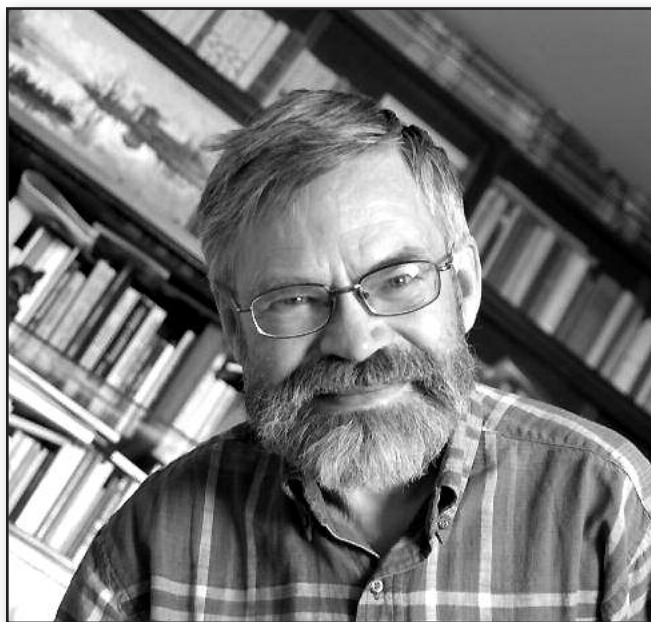
Paskutinį liepos savaitgalį Gelgaudiškio dvare (Šakių r.) vyks kasmetinė kino stovykla tema „Kinas ir kūnas“. Joje dalyviai iš užsienio bei Lietuvos ragins kiną priimti ne vien kaip vaizdinę, bet ir kaip kūnišką patirtį. Filmų peržiūros ir patirtys, dirbtuvės ir diskusijos, kūniškieji pojūčiai ekrane ir gyvenime – tik dalis VŠĮ „Meno avilys“ rengiamos Kino stovyklos programos, skatinančios ne tik stebėti, bet ir veikti. Čia žiūrovo ir trimačio kino santykį bus galima aptarti su britų akademiku, režisieriumi, kino filosofu dr. Williamu Brownu. Jo kolega iš Portugalijos Francisco Janes kalbės apie sensorinę žiūrovo bei kūrėjo patirtį ir įtrauks dalyvius į kino eksperimentą. Pranešimus taip pat skaitys ir Lietuvos kino tyrinėtojos: Natalija Arlauskaitė, Auksė Kanceravičiūtė, Neringa Kažukauskaitė ir kt.

Liepos 12–19 d. Nidoje vyko XVIII tarptautinis Thoma Manno festivalis „Šimtmečio vasara“. Įvairiose kurorto kultūros erdvėse svečių laukė klasikinės muzikos koncertai, pokalbiai, parodos ir kino vakarai, jungiami festivalio temos „Šimtmečio vasara“, skirtos Pirmojo pasaulinio karo pradžia atminti. Šiuo renginiu pradėdama naujas festivalio penkerių metų teminis ciklas „Modernybės palikimas: 100 metų po Didžiojo karo“. Tarp labiausiai laukiamų Žodžio programos, kviesiančios į rašytojo Th. Manno memorialinį muziejų, svečių yra garsus kultūrologas Silvijus Vieta, Hildesheimo (Vokietija) universiteto profesorius emeritas, Lietuvą aplankysiantis festivalio partnerio Goethe's instituto kvietimu. Europos nuotaikų geografiją Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse atkurs lenkų istorikas Maciej Gorny, o lietuvis istorikas dr. Eligijus Raila kvies diskusijai apie Lietuvos situaciją bei politinę atmosferą prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui.

Šiais metais Sardinijos literatūros festivalyje „Pasakojimų sala“, vykstančiame Gavoi mieste, pirmą kartą bus pristatyta autoriaus iš Lietuvos kūryba. Susitikimas su rašytoju Sigitu Parulskiu įvyko liepos 5 d. Sigitas Parulskis (g. 1965 m.) – vienas populiariausių šių dienų Lietuvos rašytojų. Poetas, prozininkas, dramaturgas, vertėjas ir kritikas, jo kūryba yra pelniusi visas svarbiausias Lietuvos literatūrinės premijas, tarp jų – Lietuvos nacionalinę meno ir kultūros premiją 2004 m. Į italų kalbą yra išverstas Parulskio romanas „Trys sekundės dangaus“ (vertėjai Birutė Žindžiūtė-Michelini ir Guido Michelini). Šį romaną išleido Italijos leidykla „Isbn Edizioni“ 2005 m.

Pažymint Italijos pirmininkavimo ES Tarybai pradžią, Italijos kultūros institutas Paryžiuje liepos 3 dieną surengė Europos poezijos šventę. Paryžiaus miesto širdyje esančiuose įspūdingo architektūrinio grožio rūmuose buvo pristatyta visų 28 Europos Sąjungos valstybių poezijos kūriniai. Italijos institutas simboliškai pakvietė visų šalių kultūros atstovus pristatyti po vieną savo šalies poeto sukurtą sonetą – lyrikos žanro, kanoniškos strofinės sandaros ir kanoniško rimavimo 14 eilučių eilėraščių. Lietuvai šioje šventėje atstovavo žymaus lietuvių autoriaus, Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato Vlodo Braiūno sonetas. 2014 m. Vladas Braiūnas už eilėraščių knygą „Fontes amoris“ buvo apdovanotas Bernardo Brazdžionio premija.

Liepos 15–17 dienomis Sadler's Wells šokio teatro Lilian Baylis studijoje vyko spektaklio „Normal Love“, kuriame pagrindinį vaidmenį atliko Monika Klimaitė, premjera. „Normal Love“ – tai psichologinis fizinio teatro spektaklis, kuriame per kūno kalbą ir judesio jausmingumą atskleidžiami iškreipti žmogiškieji troškimai. Spektaklio autorė – audiovizualinio meno atstovė Zi Ling, drauge su kūrybine grupe – šviesos ir scenos dizainerėmis Wang Jang, Tan Hua, kostiumų dizainere Zhao Tong, muzikantais, šokėjais ir klasikinio bei judesio teatro aktorais – sukuria efektingą ir provokuojančią audiovizualinę erdvę teatro scenoje, kurioje dėmesys skiriamas aktorių spontaniškumui ir improvizacijai.

Šventieji

Atkelta iš 3 psl.

Kankinių likimą žino Širvinta

Ir visgi toje nežinomybėje yra kažkokia tikimybė, kad tas mums rūpimas įvykis nutiko Lietuvoje ir niekur kitur. Tai patvirtina ir po platų pasaulį išsibarsčiusių kamaldulių regulos leidžiama literatūra, istorinės knygos ir, matyt, jų turimi šaltiniai, prie kurių mes per savo vangumą dar iki šiol neprisikasėm. Kamaldulių vienuolio Tomo Matus rašytoje istorijoje apie benediktinus ir kamaldulius „The mystery of Romuald and the Five Brothers“ prisiminta ir Bruno istorija bei jo tragiškas likimas. Šių laikų kamalduliams net nekyla klausimas, kur žuvo jų pirmtakas, vienas iš kamaldulių regulos pradininkų. Jie labai aiškiai rašo, kad Brunonas žuvo ten, kur dabar yra Lietuva (p. 67). Tai patvirtina ir buvęs Vilniaus katedros klebonas Jan Kurczewski ir nurodo dar tikslesnę vietą bei patikslina, kad tikrai Brunonas žuvo Lietuvoje.

Aprašydamas pirmųjų misionierių lankymąsi Lietuvoje ir kalbėdamas apie Šv. Brunoną Kverfurtietį jis rašo, kad šis dar 1008 m. su dviem kapelionais (kaplanais) ir 16 kitų lydinčiųjų, siunčiant Šv. Romos imperatoriui Otonui III ir laiminant Romos popiežiui Silvestru II, su diplomatine apaštaline misija buvo išsiųstas į Kijevą. Ten pagonims aiškino Kristaus mokslo tiesas ir bandė juos atvesti į tikrąjį kelią. Kijevą perėmus valdyti kunigaikščiui Vladimirui, šis Brunoną su bendražygiais pradžioms suėmė, o vėliau atidavė Kijevą padėjusiems užimti variagams (vikingsams). Vikingai Brunoną su bendražygiais nulydėjo į Lietuvą, kur jis buvo gražiai priimtas. Kaip žinome, ten pakrikštijo karalių Netimerą ir gausų jo dvariškių būrį.

Tačiau, kaip rašoma J. Kurczewskio istorijoje, vyskupo ir jo bendražygių veikla nepatikusi pagonių šventikams ir jie susimokę 1009 m. vasario 14 d. prie Širvintos upės žiauriai nužudė vyskupą Brunoną ir beveik visus jo palydovus vienuolius. Kankinio kūną išpirko ir palaidojo Boleslovas Narsusis, tikėdamas savo namams iš Dievo išmelsti nuolankumo. Kaip atskiri šaltiniai nurodo, vyskupas Bonifacijus Kverfurtietis 1024 m. buvo paskelbtas šventuoju. Nors vyskupo ir jo bendražygių palaidojimo vieta nežinoma, tačiau anot kai kurių kitų šaltinių, vėlesniais laikais virš šv. kankinių kapų iškilęs vienuolynas. Yra žinoma, kad Vilniaus katedros klebonas J. Kurczewski, pateikdamas Brunono žūties vietą prie Širvintos upės, lyg ir rėmėsi istoriko T. Narbuto žiniomis ar surinkta medžiaga. Mūsų dienų istorikai T. Narbuto šaltinių nelaiko patikimais, tačiau labai konkrečios vietos nurodymas, rašant Vilniaus vyskupijos istoriją, kelia minčių, kad klebonas galėjo naudotis ir kitais katedros archyve saugotais šaltiniais ar turimais paliudijimais. Priminsime, kad šv. Brunonas Kverfurtietis yra paskelbtas antruoju Vilniaus vyskupijos globėju.

Čia aprašytos Lietuvą lankiusių pirmųjų šventųjų istorijos turėtų liudyti, kad Lietuva nuo seniausių laikų buvo pažįstama pasauliui, nebuvo uždaras, neižengiamų pelkių pilnas, nuo visų Europoje vykusios civilizacijos procesų atitolęs ir pamirštas kraštas. □

Naudota literatūra ir šaltiniai:

1. Lietuvos istorija. S. Daukantas. Plymouth, PA., USA. 1893.
2. Biskupstwo wilenskie od jego zalozenia az do dni obecnych, zawierajace dzieje i prace biskupow i duchowienstwa djecezji wilenskiej, oraz wakaz kosciolow, klasztorow, szkoly i zakladow dobroczynnych i spolecznych. J. Kurczewski. Wilno, 1912.
3. The mystery of Romuald and the five brothers. T. Matus. California, USA. 1994.